

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук,
доцента Грач Юлії Володимирівни про дисертацію **Федоруца Миколи Васильовича** на тему **«Соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти»**, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю формування соціальної компетентності старшокласників на сучасному етапі суспільного розвитку. Система формальної та неформальної освіти має забезпечити випускників закладів загальної середньої освіти ефективним інструментарієм життєвої адаптації в мінливих соціальних умовах, сформувані соціально-ціннісні настанови та практичні соціальні вміння, значущі для життєдіяльності молоді людини в суспільстві, здатність ефективно працювати в команді, продуктивно взаємодіяти із соціальним середовищем, постійно вдосконалювати власні соціальні якості.

Дисертаційне дослідження Федоруца Миколи Васильовича виконане в межах планової теми науково-дослідної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретичні і методичні основи професійної підготовки фахівців соціальної сфери» (державний реєстраційний номер 0114U003074 (Шифр ПВІ-1)). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 9 від 23 квітня 2018 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (рішення № 2 від 27 березня 2019 р.).

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

У дисертації Федоруца Миколи Васильовича цілісно та системно досліджено формування соціальної компетентності старшокласників, а саме: розроблено структурно-функціональну модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти, яка

передбачає послідовну реалізацію таких основних блоків: *концептуально-цільового*, що зумовлюється сучасними вимогами освітнього процесу й окреслює мету, завдання, підходи та принципи формування соціальної компетентності старшокласників; *змістово-процесуального*, що визначає взаємозв'язок і взаємовплив функцій неформальної освіти (мотиваційної, інформаційної, діяльнісної, аксіологічної), засобів неформальної освіти та структурних компонентів соціальної компетентності учнів на основі упроваджених соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності учнів; *результативного*, що розкриває критерії, показники, рівні соціальної компетентності та результат досліджуваного процесу (сформованість соціальної компетентності старшокласників);

3. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше обґрунтовано соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти (стимулювання суб'єктної позиції старшокласників, забезпечення соціально-педагогічного супроводу формування соціальної компетентності старшокласників, модернізація змісту, форм та методів неформальної освіти, організація простору самодіяльності та допомоги).

У дослідженні визначено й схарактеризовано структурні компоненти соціальної компетентності старшокласників (мотиваційний, когнітивний, поведінковий, соціально-ціннісний); критерії (спонукальний, пізнавальний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний); показники (просоціальні мотиви, соціальний інтелект, соціальна поведінка, соціальні цінності) та рівні (низький, базовий, високий) соціальної компетентності старшокласників.

Дослідником удосконалено трактування понять «соціальна компетентність старшокласників», «засоби неформальної освіти».

Подальшого розвитку набули підходи до використання можливостей неформальної освіти у формуванні соціальної компетентності старшокласників; змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

Необхідно відзначити і практичне значення дисертаційного дослідження, яке полягає в тому, що дослідником розроблено й упроваджено соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності

старшокласників засобами неформальної освіти; розроблено та апробовано діагностичні засоби моніторингу сформованості соціальної компетентності старшокласників та змістово-методичне забезпечення соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій Миколи Васильовича Федоруца є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених автором результатів. Ґрунтовне вивчення використаної літератури (354 найменувань, з них 36 – іноземною мовою), здійснене здобувачем, уможливили виокремлення обґрунтованих суперечностей, на розв'язання яких було спрямовано дослідження. Аналіз зазначених джерел дав змогу дисертанту досить об'ємно висвітлити сукупність аспектів досліджуваної проблеми, зокрема розробити структурно-функціональну модель та визначити соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу методів наукового дослідження, зокрема: *теоретичних* – контент-аналіз, систематизація, узагальнення філософської, соціологічної, психологічної і педагогічної літератури для з'ясування змісту базових понять дослідження); моделювання – для побудови структурно-функціональної моделі формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти; *емпіричних* – психолого-педагогічна діагностика, анкетування, бесіди зі старшокласниками, тестування, пряме і непряме спостереження, експертна оцінка, ранжування, самооцінювання – для встановлення рівнів сформованості соціальної компетентності учнів, аналізу впливу неформальної освіти на формування соціальної компетентності старшокласників); педагогічний експеримент – для з'ясування ефективності впливу соціально-педагогічних умов на формування соціальної компетентності старшокласників; статистичних –

методи математичної статистики для опрацювання результатів, отриманих у процесі дослідно-експериментальної роботи.

5. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації.

Теоретичні положення та обґрунтовані рекомендації щодо змістово-методичного забезпечення соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти можуть використовуватися адміністрацією закладів загальної середньої та позашкільної освіти, соціальними педагогами, практичними психологами, педагогами-організаторами закладів загальної середньої освіти для активізації впливу неформальної освіти на формування соціальної компетентності старшокласників; викладачами закладів вищої освіти у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів, соціальних педагогів та практичних психологів до формування соціальної компетентності старшокласників; під час укладання навчальних посібників і методичних рекомендацій з проблеми формування соціальної компетентності старшокласників у закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Слід зазначити, що результати дослідження Миколи Васильовича Федоруца впроваджено в освітній процес Тернопільської загальноосвітньої школи №4, Тернопільської загальноосвітньої школи №28 (довідка про впровадження № 854 від 12.10.2020 р.), Лужанської загальноосвітньої школи Рахівської районної ради Закарпатської області (довідка про впровадження № 02-10/34 від 21.09.2020). Результати дослідження також впроваджено у практику підготовки майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів) у: Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (довідка №964-40/03 від 12.10.2020 р.); Ужгородському національному університеті (довідка №2858/01-14 від 01.10.2020 р.), Хмельницькому національному університеті (довідка №47 від 28.09.2020 р.), Мукачівському державному університеті (довідка № 2204 від 29.10.2020 р.); у роботу відділу неперервної післядипломної педагогічної освіти Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу (витяг з протоколу №2 від 11.10.2020)

6. Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечуються структурою роботи, яка відображає точку зору дослідника. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел з 354 найменувань (з них 37 – іноземною мовою) та додатків на 123 сторінках. Робота містить 20 таблиць, 30 рисунків. Логіка і послідовність викладу тексту праці відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

7. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Належно оцінюючи позитивні здобутки, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні неточності, дискусійні моменти та висловити зауваження й власні судження:

1. Аналіз змісту роботи свідчить, що автор обмежує своє дослідження діяльністю закладів загальної середньої освіти у позаурочний час, яка є одним з різновидів неформальної освіти. Зважаючи на це, вважаємо, що цей аспект доцільно було відобразити у предметі дослідження і сформулювати предмет дослідження таким чином: соціально-педагогічні умови як чинник формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти у закладах загальної середньої освіти.

2. Ми позитивно оцінюємо змістове наповнення і логіку подання матеріалу у підрозділі 1.3 дисертації «Неформальна освіта як вагомий чинник формування соціальної компетентності старшокласників», в якому схарактеризовано різні підходи до визначення неформальної освіти, описано її ключові відмінності від формальної освіти; схарактеризовано функції, принципи неформальної освіти. Проте вважаємо, що досліднику варто було більш чітко визначити особливості, що притаманні неформальній освіті в закладах загальної середньої освіти, і тим її характеристикам, які мають особливо вагомий (вирішальний) вплив на формування соціальної компетентності учнів старших класів.

3. Позитивно оцінюючи соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти (стимулювання суб'єктної позиції старшокласників, забезпечення соціально-педагогічного супроводу формування соціальної компетентності

старшокласників, модернізація змісту, форм та методів неформальної освіти, організація простору самодіяльності та допомоги) автору доцільно було більш ґрунтовно пояснити на основі яких чинників (теоретичних напрацювань, результатів констатувального етапу дослідження, аналізу практики функціонування неформальної освіти у закладах загальної середньої освіти, власних суджень) обґрунтовано і впроваджено саме такі соціально-педагогічні умови.

4. У другому розділі дисертації «Дослідно-експериментальна робота з упровадження соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти» автор представив доволі цікавий практичний матеріал, що стосується методики організації експериментального дослідження з формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти. Досліднику доцільно було більш прозоро описати процедуру визначення чисельності експериментальної і контрольної груп старшокласників та подати процедуру обрахунку отриманих в результаті експерименту даних.

5. Дисертація носила б більш довершений характер за умови, якби автор більше уваги присвятив висвітленню зарубіжного досвіду формування соціальної компетентності старшокласників та використанню у цьому контексті засобів неформальної освіти.

8. Повнота викладання результатів в опублікованих працях.

Основні положення дисертації Миколи Васильовича Федоруца достатньо повно висвітлені у 15 публікаціях автора, з яких – 6 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття у закордонному науковому періодичному виданні; 5 статей – у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій, 3 публікації додатково відображають результати дисертації.

9. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Структурна побудова і зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення, висновки й рекомендації, наведені в авторефераті, належним чином розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації Миколи Васильовича Федоруца.

10. Висновок.

Логіка дослідження, послідовність викладу та доказовість положень і висновків – це ті характеристики, які надають дисертаційному дослідженню цілісності, повноти, завершеності. Не викликає сумніву теоретичне і практичне значення проведеного дослідження, оскільки отримані результати та представлені узагальнення заслуговують на впровадження у закладах загальної середньої освіти.

Відзначимо змістову насиченість, стилістичну культуру дисертаційного тексту, його продуману структуру, логічність висновків до кожного розділу, концептуальний характер загальних висновків, широту апробації та джерельної бази, різноманіття і креативність додатків.

На підставі проведеного аналізу констатуємо, що результати мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, є важливими для педагогічної науки. Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація на тему **«Соціально-педагогічні умови формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти»** за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій, а саме пп. 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», що дає підстави для присудження її автору **Миколі Васильовичу Федоруцу** наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи

та практичної психології

Академії праці, соціальних відносин та туризму

Ю. В. Грач

*В.О. ректор Академії праці, соціальних відносин і туризму
доктор юридичних наук
професор, заслужений
викладач України*

